

EAfrika-Dzonga, Siku ra Ndzivalelano i siku ro wisa
hi 16 N'wendzamhala.

Buku leyi yi vulavula hi Siku ra Ndzivalelano.

U ta dyondza hi matimu ya kona na ku hikokwalaho
ka yini ri ri na nkoka.

Kokwanaxinuna u le ku voneni ka mavonakule hi Siku ra Ndzivalelano.

“Kokwana, i ncini *uMkhonto we Sizwe* (MK)? Naswona i ncini Ndzivalelano?” ku vutisa Puseletso.

“U vutisa swivutiso swo tala hi nkarhi wun’we. Yingisela, tana ndzi ku dyondzisa!” ku vula kokwana.

“MK a ku ri vuthu ra ANC. Va lwile na mfumo wa xihlawuhlawu. Xihlawuhlawu a ku ri ku hlawula ehenhla ka vanhu va vantima,” ku hlamusela kokwana.

“Kambe namuntlha vanhu va tsakile hikuva i siku ra ndzivalelano na Ndzivalelano,” a vula.

“Wa tsundzuka loko u nga vulavurisani na Ntsako vhiki hinkwaro?” ku vutisa kokwana.

Puseletso a pfumela hi nhloko.

“Hi katsongotsongo mi hundzukile vanghana nakambe?”
Puseletso a pfumelela hi nhloko nakambe.

“Sweswo i ndzivalelano,” ku n’wayitela kokwana.

“Siku ra16 ra N’wendzamhala i siku ra ndzivalelano na mbuyelelano,” kokwana a ya emahlweni.

“Siku leri ri na matimu yo leha. Mhaka leyi yi sungula eka ku lwa loku nga va kona khale, hi ti 16 N’wendzamhala 1838.”

“Hi siku leri eka matimu, Hosi Dingani wa mavuthu ya Mazulu na Maforitirekere va lwile nyimpi yikulu ekusuhi na nambu wa Ncome.”

“Ku hlurile mani?” ku vutisa Puseletso.

Kokwana a hlamula, “Maforitirekere ma hlurile. Ku ringana nkarhi wo leha, va tlangirile ku hlula hi siku ra 16 N’wendzamhala. Va ri vitana siku ra ku Hlambanya.

Kutani hi 1962 hi siku ra 16 ra N'wendzamhala, *uMkhonto weSizwe* yi vumbiwa.

A ku ri masocha ma ANC lama a ma tiyimisele ku lwa na mfumo wa xihlawuhlawu.

“Kokwana, i ncini lexi nga susumeta uMkhonto weSizwe ku ku lwa endzhaku ka malembe mo tala ma xihlawuhlawu?” ku vutisa Puseletso.

“A ku ri na swivangelo swo tala. Leswi nga humelela eku lwisaneni na ma*dompasi* hi xona swivangelokulu,” ku hlamula kokwana. “I ncini *dompasi*?” ku vutisa Puseletso.

Kokwana a hlamula, “*Dompasi* i pasi ra khale. Vantima a va sindzisiwa ku rhwala pasi leri.”

“Hi lembe ra 1960, eka ku kombisa ku vilela ko rhula ko lwisana na pasa leri, maphorisa va hlaserile vamachi. Maphorisa ma xihlawuhlawu ma dlayile na ku vavisa vanhu, eSharpeville, eGauteng.”

“Tinyimpi ta khale ti hambanyisile vantima na valungu,”
kokwana a koka moya.

“Vunghana byi nga akiwa ntsena hi ntiyiso. Swi fanele ku
tiveka leswi nga humelela exikarhi ka vanhu va Vantima na
Valungu hikwalaho ka xihlawuhlalu,” a hlamusela.

"Xana swa olova ku rivalelani endzhaku ka tinyimpi to tala na?" ku vutisa Puseletso.

"E-e! A swi olovi. Kambe ku va hi ya emahlweni, ku rivalelana na mbuyelelano i swa nkoka exikarhi ka vanhu," ku hlamula kokwana.

"Mbuyelelano a wu hatlisi. Mbuyelelano wu teka nkarhi wo leha swinene," a engetela.

“Loko un’wana a endla xihoxo, va fanele va sungula va vulavula ntiyiso na ku kombela ku rivaleriwa eka munhu loyi a n’wi hoxeleke. Kutani, va ta sungula ku lunghisa vuxaka,” ku hlamula kokwana.

“U yingiserile kahle. Vona leswi u lavaka ku swi vona eka thelevhixini!” ku n’wayitela kokwana.

—Swivutiso

1. Xana Siku ra Ndzivalelano ri tlangeriwa rini?
Hikwalaho ka yini ku ri siku ro wisa?
2. I va mani uMkhonto weSizwe?
3. I va mani Maforitirekere?
4. Xana xihlawuhlawu a ku ri ncini?
5. Hi marito ya wena, hlamusela leswi
“mbuyelelano” swi vulaka swona?
6. Xana vanhu va nga fikelela ndzivalelano
njhani?
7. Xana u ehleketa leswaku ku rivalelana i swa
nkoka? Hlamusela.
8. Anakanya hi un’wana ni un’wana
endyangwini wa wena kumbe exikolweni xa
wena loyi u faneleke u rivalelana na yena.
Tsala ndlela leyi u nga ta famba ha yona u
swi endla.

—Tibuku leti nga eka nongokoko lowu

- Siku ra Ndzivalelano
- Siku ra Ntshunxeko
- Siku ra Ndzhaka
- Siku ra Timfanelo ta Ximunhu
- Siku ra Vavasati
- Siku ra Vafirhi
- Siku ra Vantshwa

Buku leyi yi endliwile na ku tsariwa hi Xitswana,
tanihi hi xiphemu xa phurojeke ya switirhisiwa swo
hlaya swa Zenex Ulwazi Lwethu hi 2020.